

บทที่ 2

แนวคิดวิถึการผลิตแบบเอเชีย

ความนำ

แนวคิดวิถึการผลิตแบบเอเชีย ถูกนำเสนอโดยคาร์ล มาร์กซ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาพัฒนาการของสังคมมนุษย์ มีที่มาจากกรที่มาร์กซได้อ่านงานเขียนที่ศึกษาสังคมตะวันออกเอาไว้ตั้งแต่ยุคก่อนหน้า ผนวกกับความสนใจของมาร์กซเองที่มีต่อลักษณะของสังคมเอเชียที่แตกต่างไปจากสังคมยุโรป และไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นสังคมทุนนิยมได้ มาร์กซเริ่มต้นศึกษาสังคมเอเชีย โดยมุ่งความสนใจมาที่ประเทศอินเดีย ซึ่งขณะนั้นได้ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษแล้ว และใช้ข้อมูลจากเอกสารของบริษัทอีสต์อินเดียกับส่วนราชการของอังกฤษที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองอินเดียเป็นหลัก ข้อเขียนชิ้นแรกของมาร์กซเกี่ยวกับสังคมตะวันออกคือ The British Rule in India ตีพิมพ์ใน New York Daily Tribune เมื่อปี 1853 หลังจากที่ได้เขียนจดหมายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเองเกิลส์อยู่หลายฉบับ หลังจากนั้น ในปี 1859 มาร์กซจึงได้เอ่ยถึงแนวความคิดนี้ในฐานะของ "วิถึการผลิตแบบเอเชีย" เป็นครั้งแรกใน Preface to a Contribution to the Critique of the Political Economy ซึ่งเป็นข้อความที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง และมักได้รับการอ้างถึงอยู่เสมอจนกระทั่งปัจจุบัน¹

¹ Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 473-475. Anne M. Bailey and Josep r. Llobera, *The Asiatic Mode of Production Science and politics* (London : Routledge & Kegan Paul, 1981), p. 23-26. Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production* (The Netherlands : Van Gorcum, 1975), p. 80-92. Ernest Mandel, *The formation of economic thought of Karl Marx : 1843 to Capital* (London : Monthly Review Press, 1971), p. 116. Karl Marx and Frederick Engels, *Pre-Capitalist socio-economic formations* (Moscow : Progress Publishers, 1979), p. 69-76. Karl Marx, *Preface to a contribution to the critique of political economy*, p. 137-139 in Ferenc Tokei, *Essays on the Asiatic Mode of Production* (Budapest : Akademiai Kiado, 1979), p. 9. Umberto Melotti, *Marx and the Third World* (London : The Macmillan Press Ltd, 1977) p. 9, 50-53. Marian Sawyer, *Marxism and the question of the Asiatic Mode of Production*, (The Hague : Martinus Nijhoff, 1977), p. 43-44. Daniel Thorner, *The Shaping of Modern India*, (New Delhi : Allied Publishers Private Limited, 1980), p. 349-350. Ferenc Tokei, *Essays on the Asiatic Mode of Production*, p. 12. Y. Varga, *Politico-economic problems of Capitalism* (Moscow : Progress Publishers, 1968), p. 330.

อย่างไรก็ดี แนวความคิดเรื่องวิถีการผลิตแบบเอเชียนี้ ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์และโต้แย้งในประเด็นต่างๆ มากมาย ทั้งในระดับของทฤษฎี และในระดับของสภาพสังคมที่เป็นจริงในประวัติศาสตร์ นักทฤษฎีบางท่านวิจารณ์ว่า แม้ในงานเขียนของมาร์กซ์เองก็มีแนวความคิดที่ไม่คงที่แน่นอน แต่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละขั้นและแต่ละช่วงเวลา² ในขณะที่บางท่านกลับวิเคราะห์ว่า แม้ข้อความในบางส่วนจะดูเหมือนว่าขัดแย้งกันเอง แต่แท้ที่จริงแล้ว งานทั้งหมดสอดคล้องกันอย่างมีเอกภาพ³ ส่วนกรณีตัวอย่างที่ถูกนำมาใช้ ก็ขยายจากสังคมเอเชียที่มีอารยธรรมสูง เช่น อินเดีย จีน อียิปต์ ในการอธิบายช่วงแรกๆ ไปจนครอบคลุมถึงสังคมในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปมากมาย รวมถึงสังคมในลักษณะของชนเผ่า เช่น อินเดียแดง ในการอธิบายช่วงต่อมา⁴ หลังจากยุคของมาร์กซ์ ก็ได้มีการค้นพบทางมานุษยวิทยาใหม่ๆ หลายอย่างที่ไม่ได้สอดคล้องกับแนวความคิดนี้เสมอไป ช้ำยังบ่งชี้ว่าข้อมูลบางส่วนที่มาร์กซ์ใช้อาจไม่ถูกต้องหรือครบถ้วนสมบูรณ์อีกด้วย⁵ นอกจากนั้น แม้ในข้อความหรืองานเขียนของมาร์กซ์ขึ้นเดียวกัน ก็ยังมีการตีความที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งในบางครั้งก็ถึงกับตรงข้ามกันโดยสิ้นเชิง⁶

ในสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ ประเด็นปัญหาเรื่องวิถีการผลิตแบบเอเชียจึงยังไม่เป็นที่ยุติกันในวงวิชาการโลก และยังคงมีนักวิชาการที่มีความเห็นแตกต่างกันอยู่อีกหลายแนวทางในปัจจุบัน ผลที่ตามมาก็คือ เป็นการยากที่จะระบุว่า เนื้อหาส่วนใดกันแน่ที่เป็นแก่นสารหลัก และเนื้อหาส่วนใดเป็นเพียงส่วนประกอบ หรืออาจจะรวมถึงว่าเนื้อหาส่วนใดเป็นการหลงประเด็นเสียด้วยซ้ำ เมื่อย้อนกลับมามองการศึกษาถึงแนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชียในประเทศไทย ก็พบว่ายังมีข้อจำกัดอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของแหล่งข้อมูลหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง งานเขียนของไทยจึงมักจะขึ้นอยู่กับตัวงานต้นฉบับที่ใช้ในการศึกษา อันนำมาสู่ปัญหาในการนำเอาแนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชียมาใช้อธิบายสังคมไทย ดังที่ได้เสนอไว้ในบทที่ผ่านมา

อย่างไรก็ดี แม้ความจำกัดที่กล่าวถึงข้างต้น จะทำให้งานศึกษาชิ้นนี้ไม่อาจให้นิยามวิถีการผลิตแบบเอเชียที่แท้จริงได้ แต่ด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่วางพื้นฐานอยู่บน

² Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 482-483.

³ Ferenc Tokei, *Essays on the Asiatic Mode of Production*, p. 20-22.

⁴ Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 484-486. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 77.

⁵ Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 491-494. Marian Sawer, *Marxism and the question of the Asiatic Mode of Production*, p. 98.

⁶ Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 8-21.

ความต้องการที่จะพัฒนาองค์ความรู้ขึ้นมาจากภายในสังคมเอง ประกอบกับความตระหนักว่า แนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียของมาร์กซ์ ก็ถูกสร้างขึ้นโดยมองเข้ามาจากภายนอกสังคมเอเชีย ซึ่งมีขอบเขตการรับรู้ต่อสภาพจริงของสังคมตะวันออกที่จำกัด งานศึกษาชิ้นนี้ จึงจะทดลองอธิบาย วิธีการผลิตแบบเอเชียจากแง่มุมของตัวหมู่บ้านเอง เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการวิเคราะห์การนำเอา แนวคิดนี้มาใช้อธิบายหมู่บ้านไทยในบทต่อไป

แนวทางที่ใช้ในการทดลองนำเสนอ

สืบเนื่องจากจุดมุ่งหมายที่ต้องการอธิบายวิธีการผลิตแบบเอเชีย จากแง่มุมของ หมู่บ้าน การนำเสนอเนื้อหาในบทนี้จะแบ่งเป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนแรกจะเป็นการรวบรวมคำ อธิบายกว้างๆ เกี่ยวกับลักษณะต่างๆ ไปของวิธีการผลิตแบบเอเชียที่มักถูกกล่าวถึง และไม่ค่อยเห็น แตกต่างกันมากนัก แต่ยังไม่ใช้ภาพของวิธีการผลิตแบบเอเชียที่งานศึกษาชิ้นนี้ต้องการนำเสนอ เป็นแต่เพียงการปูพื้นให้ทราบว่า เมื่อมีการกล่าวถึงวิธีการผลิตแบบเอเชีย จะเป็นการกล่าวถึงอะไร บ้างเท่านั้น ในส่วนนี้จึงยังไม่ใช้การทดลองอธิบายแนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียจากแง่มุมของ หมู่ บ้าน อันเป็นประเด็นหลักของบท

ในส่วนแรกนี้ จะแยกกล่าวเป็น 2 หัวข้อ คือ ชุมชนหมู่บ้าน และรัฐ ซึ่งมักถูกมอง ว่าเป็น 2 ชนชั้น ในความสัมพันธ์ทางการผลิตของวิธีการผลิตแบบเอเชีย

ส่วนหลังจะเป็นการนำเสนอแนวการตีความใหม่ โดยทดลองมองออกมาจากจุด ยืนของหมู่บ้าน อธิบายโดยใช้กรอบความคิดและโลกทัศน์แบบที่หมู่บ้านน่าจะใช้ ถึงที่สุดแล้ว เรา พบว่ากรอบวิถีคิดของชาวบ้านมีลักษณะเป็นวิถีคิดแบบเป็นองค์รวมแบบหนึ่ง ซึ่งมองทุกสิ่งทุก อย่างเป็นสิ่งที่เดียวกันทั้งหมด แตกต่างไปจากกรอบวิถีคิดของคนเมืองซึ่งโดยปกติมีลักษณะแยก ส่วน อย่างไรก็ดี การอธิบายแนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียจากแง่มุมของหมู่บ้านในบทนี้ จะอธิบายโดยแบ่งออกเป็นหัวข้อย่อยๆ เพื่อให้ง่ายขึ้นต่อการทำความเข้าใจภายใต้กรอบวิถีคิดแบบ แยกส่วนของคนเมืองอย่างเรา

การแบ่งหัวข้อในส่วนหลัง จะอิงกับแนวการวิเคราะห์เรื่องวิธีการผลิตและการก่อ รูปของสังคม เพื่อให้สะดวกในการแยกแยะและพิจารณาเปรียบเทียบกับกรอบอธิบายวิธีการผลิต แบบเอเชียจากภายนอกหมู่บ้าน โดยแบ่งเป็น 4 หัวข้อ คือ พลังการผลิต ความสัมพันธ์ทางการ

ผลิต ระบบการเมือง และระบบอุดมการณ์ การอธิบายในทั้งสี่หัวข้อนี้ จะให้ภาพของวิธีการผลิตแบบเอเชียจากแง่มุมของหมู่บ้านตามที่ต้องการทดลองเสนอ หลังจากนั้น จะเป็นการวิเคราะห์สรุปในประเด็นที่ว่า ในสายตาของหมู่บ้าน วิธีการผลิตแบบเอเชียหยุดนิ่งจริงหรือไม่ ในหัวข้อ ความหยุดนิ่งหรือความยั่งยืน เป็นหัวข้อสุดท้ายของบท

ชุมชนหมู่บ้าน

ชุมชนหมู่บ้านในวิธีการผลิตแบบเอเชีย ตั้งอยู่แยกต่างหากจากกัน และกระจายอยู่ทั่วไปในชนบท หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะเป็นเสมือนโลกเล็กๆ ในตัวเอง ประกอบด้วยครัวเรือนหลายๆ ครัวเรือนอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยที่แต่ละครัวเรือนทำการผลิตอาหารและเสื้อผ้าใช้เอง จึงมีความเพียงพอเบื้องต้นในระดับครัวเรือน และภายในหมู่บ้านก็ยังมีช่างฝีมือทำงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ความชำนาญเฉพาะอย่าง ทำให้หมู่บ้านมีความเพียงพอในตัวเองทางเศรษฐกิจ โดยแทบไม่ต้องพึ่งพาอาศัยภายนอกเลย แต่ละหมู่บ้านจึงตั้งอยู่เป็นอิสระ ไม่ขึ้นแก่กัน และมีการติดต่อกันน้อยมาก⁷

ชุมชนหมู่บ้านมีกำเนิดมาจากชุมชนเชื้อสาย หรือสังคมเผ่าในยุคโบราณ มีลักษณะเป็นสังคมเครือญาติ ทุกคนในชุมชนมีเชื้อสายเดียวกัน และต้องพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอดมาตั้งแต่สมัยที่ยังเป็นชนเผ่าเร่ร่อน ไม่ได้ลงหลักปักฐานเป็นการถาวร สภาพความจำเป็นทางเศรษฐกิจซึ่งต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาวะแวดล้อมมากในระบบเศรษฐกิจแบบธรรมชาตินี้ ทำให้ความอยู่รอดของทุกชีวิตในชุมชน ขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันของสมาชิกในชุมชนโดยตรง ฉะนั้นทั้งตัวชุมชนเองและความเป็นชุมชน จึงมีความหมายอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่และสืบทอดต่อไปของชุมชน โดยนัยนี้ ชุมชนจึงเป็นทั้งโลก เป็นทั้งชีวิต และเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของคนในชุมชน แต่ละบุคคลจะเข้าถึงปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพได้ ก็โดยผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชนเพียงสถานเดียว⁸

⁷ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 119, 122-123, 131, 286-288. Ernest Mandel, *The formation of economic thought of Karl Marx: 1843 to Capital*, p. 122. Karl Marx and Frederick Engels, *Pre-Capitalist socio-economic formations*, p. 69-76. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 56. Daniel Thorner, *The Shaping of Modern India*, p. 354-355.

⁸ Karl Marx, *Pre-capitalist economic formation* (New York : International Publishers, 1964) p. 68. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 28.

ความสำคัญของความเป็นชุมชนยังดำรงสืบต่อมา เมื่อชุมชนเริ่มปักหลักตั้งถิ่นฐาน ทำกิจกรรมและเลี้ยงสัตว์ แทนที่จะหาเก็บหรือล่าเอาจากธรรมชาติอย่างที่เคยทำ ณ จุดนี้เองที่ ชุมชนเริ่มทำการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางเศรษฐกิจของตน พื้นฐานการผลิตของ ชุมชนหมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชียคือเกษตรกรรม แต่ละครัวเรือนจะทำการผลิตสำหรับบริโภค ในครัวเรือนของตน และทุกครัวเรือนต่างก็ทำการผลิตด้วยกันทั้งสิ้น การผลิตเพื่อเป็นสินค้าจึงมี ความสำคัญน้อยมากในวิถีการผลิตแบบเอเชีย นอกจากแต่ละครัวเรือนจะผลิตอาหารกินเองแล้ว ยังมีการปั้นดินเผาและทอผ้าใช้เองอีกด้วย ทุกๆ ครัวเรือนจึงมีความเพียงพอในระดับหนึ่ง ส่วนงาน หัตถกรรมที่ต้องใช้ความชำนาญเฉพาะอย่าง ก็จะมีช่างฝีมือในหมู่บ้าน เช่น ช่างปั้น ช่างเหล็ก เป็น ผู้ผลิตให้กับชุมชน หมู่บ้านจึงมีความเพียงพอในตัวเอง ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพ เป็น โลกที่ปิด และมีการแลกเปลี่ยนอยู่ภายในหมู่บ้านเองในระดับที่จำกัด โดยแทบจะไม่ได้ยุ่งเกี่ยว กับภายนอกเลย⁹

หลังการผลิตทั้งในด้านเกษตรกรรมและหัตถกรรมอยู่ในระดับที่ต่ำ การผลิตขึ้น อยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาก เช่น ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะของทรัพยากรใน ท้องถิ่น รวมถึงดิน น้ำ ตลอดจนลม ฝน และฤดูกาล เป็นต้น เทคนิคการผลิตและเครื่องมือที่ใช้เป็น แบบง่ายๆ ที่ชุมชนพัฒนาขึ้นมาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตน โดยอาศัยประโยชน์จาก สภาพที่เป็นอยู่ของธรรมชาติมากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมชาติให้เข้ากับความต้องการของตน¹⁰

การแบ่งงานกันทำในกระบวนการผลิต มีลักษณะเป็นการแบ่งกันตามสภาพทาง กายภาพของบุคคล เช่น เพศ และวัย ไม่ใช่การแบ่งกันตามทักษะความชำนาญ คนแต่ละคนจึง ทำงานทุกๆ อย่างเหมือนๆ กัน ไม่มีการแบ่งงานกันทำเป็นการเฉพาะ ประสิทธิภาพการผลิตจึงต่ำ และไม่ค่อยมีผลผลิตส่วนเกิน หรือมีก็แต่น้อย ทว่าเพียงพอต่อการดำรงอยู่ของชีวิตในชุมชน¹¹

⁹ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 122-123, 131-133, 289. Ernest Mandel, *The formation of economic thought of Karl Marx: 1843 to Capital*, p. 121-122. Karl Marx, *Pre-capitalist economic formation*, p. 68. Karl Marx and Frederick Engels, *Pre-Capitalist socio-economic formations*, p. 69-76. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 29, 56-57.

¹⁰ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 286, 290. Karl Marx and Frederick Engels, *Pre-Capitalist socio-economic formations*, p. 71. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 30, 55. Marian Sawer, *Marxism and the question of the Asiatic Mode of Production*, p. 108.

¹¹ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 122-123, 286. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 46-47, 56.

ระบบกรรมสิทธิ์ในวิธีการผลิตแบบเอเชีย เป็นระบบกรรมสิทธิ์ชุมชน กล่าวคือ กรรมสิทธิ์เหนือที่ดินเป็นของชุมชน บัณฑิตชนไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินที่ตนทำการเพาะปลูก ทว่า ที่ดินทั้งหมดเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของทั้งชุมชน แต่ละบุคคลมีเพียงสิทธิในการครอบครองเพื่อทำประโยชน์จากที่ดิน และการครอบครองนี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของชุมชนเท่านั้น¹²

เนื่องจากพื้นฐานการผลิตของชุมชนคือเกษตรกรรม ปัจจัยการผลิตที่จำเป็นจึงได้แก่ที่ดินสำหรับทำการเกษตรและแรงงานที่จะทำการเกษตรบนผืนดินนั้น การที่ปัจเจกการผลิตคือที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชน และคนจะเข้าถึงปัจจัยการผลิตนี้ได้ก็โดยผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชนเท่านั้น ทำให้คนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชนด้วยพันธะผูกพันที่แน่นหนา ไม่สามารถปลีกตัวออกจากชุมชนได้ เพราะการปฏิเสธชุมชนก็หมายถึงการปฏิเสธสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับทำการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพไปด้วยพร้อมๆ กัน¹³

ในภาวะที่พลังการผลิตอยู่ในระดับต่ำ บุคคลต้องเข้าถึงปัจจัยการผลิตโดยผ่านการเป็นสมาชิกของชุมชน และมีการแบ่งงานกันทำในขนาดที่จำกัด ซึ่งก็ส่งผลให้มีผลผลิตส่วนเกินจำกัดไปด้วยนี้ ทุกคนในชุมชนจึงมีความเท่าเทียมกันในแง่ของการดำรงชีวิต และหัวหน้าครอบครัวก็มีความเท่าเทียมกันในแง่ของสถานภาพทางสังคมด้วย¹⁴

อย่างไรก็ดี ในชุมชนก็ยังมีการมีส่วนร่วมบางอย่างที่มีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของชุมชนโดยรวม เช่น งานหัตถกรรม งานดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย งานกำหนดเวลา สำหรับกิจกรรมการเพาะปลูก งานควบคุมปริมาณน้ำ เป็นต้น ชุมชนต้องการให้บางคนในหมู่บ้าน ประกอบภารกิจเหล่านี้ ภายในหมู่บ้านจึงเกิดการแบ่งงานกันทำขึ้นในระดับหนึ่งที่ไม่สูงนัก เพื่อ

¹² Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 122-123, 164-167. Ernest Mandel, *The formation of economic thought of Karl Marx : 1843 to Capital*, p. 121. Karl Marx, *Pre-capitalist economic formation*, p. 68-69. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 30. Marian Sawer, *Marxism and the question of the Asiatic Mode of Production*, p. 44.

¹³ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 288. Ernest Mandel, *The formation of economic thought of Karl Marx : 1843 to Capital*, p. 121. Karl Marx, *Pre-capitalist economic formation*, p. 69. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 30.

¹⁴ Frederick Engels, *Anti-Dühring*, 2nd ed. (Moscow : Foreign Languages Publishing House, 1959), p. 238.

ตอบสนองต่อความจำเป็นร่วมกันของชุมชน และชุมชนจะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายสำหรับการดำรงชีพของผู้ที่ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อการยังชีพของตนเองเหล่านี้¹⁵

โดยการจัดโครงสร้างของชุมชนในลักษณะนี้ ทำให้ความเพียงพอในตนเองของชุมชน ขยายขอบเขตรวมไปถึงกิจการต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของชุมชนด้วย ชุมชนได้อาศัยส่วนเกินของชุมชนรองรับความต้องการในส่วนนี้ได้ด้วยตัวของชุมชนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยภายนอกมากนัก ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์อิสระ ซึ่งดำเนินการต่างๆ เพื่อการผลิตซ้ำตัวเองได้ด้วยตัวของตัวเอง และมีการติดต่อกับภายนอกที่จำกัด แต่ละชุมชนจึงมีลักษณะเป็นโลกของตัวเอง และไม่ขึ้นแก่กัน¹⁶

การแบ่งงานในชุมชนซึ่งยังมีขนาดที่จำกัดนี้ เป็นรูปแบบเบื้องต้นของการเกิดขึ้นชั้นในหมู่บ้าน บางแห่งอาจมีระบบวรรณะและมีทาสด้วย แต่การมีชนชั้นนี้ ยังไม่ได้พัฒนาไปจนถึงขั้นของการแบ่งแยกเป็นชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิตและชนชั้นที่ไร้ปัจจัยการผลิต เพราะระบบหมู่บ้านบนพื้นฐานของกรรมสิทธิ์ชุมชนยังคงเข้มแข็งอยู่ จึงยังไม่มีความขัดแย้งระหว่างชนชั้นและการต่อสู้ทางชนชั้นเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน การเกิดขึ้นจึงไม่ใช่ลักษณะหลักของหมู่บ้าน ไม่สามารถทำลายลักษณะความเป็นชุมชน ซ้ำยังถูกบดบังโดยลักษณะความเป็นชุมชนของหมู่บ้านอีกด้วย¹⁷

กลไกต่างๆ ของระบบหมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชียได้พัฒนาสืบเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้ระบบอุดมการณ์สอดคล้องและสนับสนุนต่อระบบการผลิตและระบบความสัมพันธ์ในชุมชนอย่างเข้มแข็ง ตั้งแต่ในระดับที่พื้นฐานที่สุด คือระดับของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ไปจนถึงระดับของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน รูปแบบของเทคนิควิถีการผลิต ลักษณะการแบ่งงานกันทำในระดับครัวเรือนจนถึงระดับชุมชน รูปแบบของการผลิตและจัดสรรส่วนเกินเพื่อตอบรับภารกิจส่วนรวม ตลอดจนรูปแบบในการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก

¹⁵ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 287. Karl Marx, *Capital I*, p. 357-358 in Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 479. Karl Marx and Frederick Engels, *Pre-Capitalist socio-economic formations*, p. 73-74. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 60. Daniel Thorner, *The Shaping of Modern India*. (New Delhi : Allied Publishers Private Limited, 1980), p. 355

¹⁶ Karl Marx, *Capital I*, p. 352 (376 in German ed.), Karl Marx, *Capital III*, p. 786-787, 836 in Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 56-57.

¹⁷ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 288, 291. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 60.

ล้วนแสวงพื้นฐานอยู่บนกลไกของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกด้านอุดมการณ์ ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน และต่างก็ส่งผลกระทบต่อถึงกันและกันอย่างใกล้ชิด¹⁸

กลไกด้านอุดมการณ์ของหมู่บ้าน จะแสดงตัวออกมาผ่านชนบประเพณีของชุมชน ซึ่งเป็นตัวกำหนดแบบแผนพฤติกรรมในทุกๆ ด้านของทุกคนในหมู่บ้าน ชนบประเพณีจึงมีลักษณะเข้มแข็ง และมีอิทธิพลต่อรูปแบบของชุมชนหมู่บ้านอย่างชัดเจน

เมื่อหมู่บ้านเติบโตขยายตัวใหญ่ขึ้น ก็จะมีการอพยพโยกย้ายผู้คนบางส่วนออกไปตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ ซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนกับหมู่บ้านเดิม มีวิธีการผลิตแบบเดิม มีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบเดิม และมีระบบอุดมการณ์ระบบเดิม ชุมชนหมู่บ้านจึงมีการขยายตัวในเชิงปริมาณ ทว่าลักษณะในเชิงคุณภาพของหมู่บ้านยังคงเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง หรือมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเชื่องช้ามาก และไม่มีการพัฒนาขึ้นมาเป็นชุมชนรูปแบบใหม่อย่างชัดเจน¹⁹

โดยนัยยะดังกล่าวนี้ หมู่บ้านในวิธีการผลิตแบบเอเชียจึงถูกมองว่าหยุดนิ่ง และเติบโตแบบพืชผัก คือมีการขยายขนาด แต่ไม่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง จึงเป็นพื้นฐานให้วิธีการผลิตแบบเอเชียมีลักษณะสถิต ไม่สามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นวิธีการผลิตแบบทุนนิยมได้²⁰

รัฐ

เมื่อพลังการผลิตพัฒนาสูงขึ้น ประชากรหนาแน่นมากขึ้น และมีจำนวนชุมชนเพิ่มมากขึ้น แต่ละชุมชนต่างก็ดำเนินการต่างๆ เพื่อให้บรรลุถึงผลประโยชน์ของตน ผลประโยชน์ของชุมชนเหล่านี้มีทั้งที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันและขัดแย้งกัน จึงทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมี

¹⁸ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 289. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 70-72.

¹⁹ Karl Marx, *Capital I*, p. 357-358 in Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 479-480. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 57.

²⁰ Ibid. Karl Marx and Frederick Engels, *On colonialism* in Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 476.

การจัดการดูแลประสานประโยชน์ของทุกๆ ชุมชนขึ้น ความจำเป็นอันนี้ก่อให้เกิดการแบ่งงานกันทำในรูปแบบใหม่ คือมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ส่วนรวมระหว่างชุมชน²¹

ในขณะที่ชุมชนหมู่บ้านอื่นๆ ยังคงมีลักษณะเหมือนเดิมและเหมือนกัน องค์กรใหม่ที่ถูกตั้งขึ้นมานี้มีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างออกไป และมีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านในรูปแบบที่พิเศษออกไปจากเดิม และในไม่ช้า ก็ค่อยๆ แยกตัวออกเป็นอิสระจากชุมชนอื่นๆ โดยผ่านการสืบทอดหน้าที่ภายในตัวขององค์กรนี้เอง ซึ่งก็เป็นการสืบทอดอำนาจไปด้วยพร้อมๆ กัน ทั้งยังค่อยๆ พัฒนาตัวเองขึ้นไปในระดับที่สูงขึ้น ซับซ้อนมากขึ้น มีอำนาจมากขึ้น ในฐานะของรัฐในที่สุด²²

ในวิถีการผลิตแบบเอเชีย รัฐอ้างตนเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด ครอบงำลงไปบนกรรมสิทธิ์ของชุมชนอีกทีหนึ่ง รัฐจึงเป็นเสมือนชุมชนใหญ่ที่รวมชุมชนทั้งหมดเอาไว้ด้วยกัน การอ้างสิทธิ์ของรัฐนี้ นำมาซึ่งความชอบธรรมในการดึงดูตส่วนเกินจากหมู่บ้านเพื่อมาหล่อเลี้ยงรัฐเอง ส่วนเกินที่ถูกดึงมานี้อยู่ในรูปของภาษีที่ชุมชนต้องจ่ายให้กับรัฐ ในขณะที่เดียวกัน ก็ถือเป็นเสมือนค่าเช่าที่รัฐเรียกเก็บจากชุมชน อันเนื่องมาจากการเข้าไปใช้ใช้ของรัฐไปด้วยพร้อมๆ กัน ภาษี/ค่าเช่า นี้ จึงมีลักษณะเหมือนกับสองด้านของเหรียญเดียวกัน ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับหมู่บ้าน²³

ภาษี/ค่าเช่า นี้ เป็นส่วนเกินที่รัฐเรียกเก็บจากชุมชน ไม่ใช่ปัจเจกบุคคลในชุมชนหมู่บ้านนั้น รัฐจึงติดต่อโดยตรงเฉพาะกับตัวหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งแสดงบทบาทเป็นประตูหรือช่องทางผ่านของส่วนเกินจากหมู่บ้านไปสู่รัฐ โดยที่รัฐไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวหรือจัดการการผลิตและการแจกจ่ายภายในหมู่บ้านเลย หัวหน้าหมู่บ้านจึงมีฐานะพิเศษ กล่าวคือ เป็นตัวแทนของหมู่บ้านในสายตาของรัฐ และเป็นตัวแทนของการสื่อสารกับรัฐในสายตาของคนในหมู่บ้านไปด้วยพร้อมๆ กัน²⁴

²¹ Frederick Engels, *Anti-Dühring*, p. 200 (166-167 in German ed.) in Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 46-47.

²² Ibid.

²³ Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 477. Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 123, 286-287. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 48. Y. Varga, *Politico-economic problems of Capitalism*, p. 344-345.

²⁴ Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 478. Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 143, 288-289.

ส่วนเกินที่หมู่บ้านส่งให้กับรัฐนี้อยู่ในหลายรูปแบบ คือ ในรูปของแรงงาน ซึ่งเป็นรูปแบบที่พื้นฐานที่สุด ในรูปของผลผลิตส่วนเกินของชุมชน และในรูปของเงินตรา ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีอยู่จำกัดที่สุด ส่วนเกินเหล่านี้เป็นผลประโยชน์หรือรายได้โดยตรงของรัฐ ซึ่งถูกรัฐผูกขาดโดยสิ้นเชิง และรัฐใช้จ่ายรายได้นี้ไปเพื่อหล่อเลี้ยงให้รัฐสามารถดำรงอยู่ได้ นอกจากนี้รัฐ ยังมีกลุ่มคนอีกมากมายหลายกลุ่มซึ่งเข้ามาทำงานให้กับรัฐในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ที่รัฐให้ กลุ่มคนเหล่านี้จึงไม่ใช่ผู้ที่ทำการขูดรีดส่วนเกินด้วยตนเอง ทว่าเข้าถึงส่วนเกินได้โดยผ่านรัฐอีกต่อหนึ่ง²⁵

ความชอบธรรมในการขูดเอามูลค่าส่วนเกินจากชุมชน วางพื้นฐานอยู่บนการอ้างสิทธิ์ของรัฐในฐานะเจ้าของที่ดิน รัฐจึงมีหน้าที่จัดการงานสาธารณะใดๆ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพและการทำการเกษตรของชุมชนบนผืนดินของรัฐนี้ ในขณะที่ชุมชนก็มีหน้าที่ต้องจ่ายค่าเช่าให้แก่รัฐสำหรับการใช้ประโยชน์ที่ดินและการรับบริการของรัฐเป็นการแลกเปลี่ยนกัน งานสาธารณะที่มักถูกอ้างถึงในการอธิบายวิถีการผลิตแบบเอเชีย ได้แก่ งานชลประทานขนาดใหญ่ ซึ่งมีความจำเป็นเนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่แห้งแล้ง ทว่าการที่พลังการผลิตมีระดับต่ำและการที่พื้นที่มีขนาดกว้างใหญ่ ทำให้ชุมชนไม่สามารถร่วมกันจัดการงานชลประทานนี้โดยสมัครใจได้ จึงเป็นช่องว่างให้รัฐแทรกเข้ามาับภารกิจนี้เสียเองในที่สุด²⁶

การขูดรีดส่วนเกินนี้ มีความสัมพันธ์กับลักษณะอำนาจรวมศูนย์ของรัฐเอเชียอย่างใกล้ชิด ในแง่หนึ่ง รัฐมีความจำเป็นต้องรวมศูนย์อำนาจการควบคุมอย่างเด็ดขาดไว้ที่ส่วนกลาง เพื่อจัดการภารกิจสาธารณะที่ยิ่งใหญ่ให้ลุล่วงไปได้โดยอาศัยอำนาจนั้น ในขณะที่อีกแง่หนึ่ง รัฐจำเป็นต้องมีอำนาจการปกครองที่เข้มแข็ง เพื่อควบคุมให้ชุมชนหมู่บ้านเชื่อฟัง และส่งมอบภาษีครบถ้วนทันตามกำหนดเวลาอย่างเคร่งครัด

อำนาจเด็ดขาดนี้จำเป็นต้องมีศูนย์กลางอำนาจหรือศูนย์กลางการปกครอง ซึ่งก็ได้แก่เมืองนั่นเอง เมืองในวิถีการผลิตแบบเอเชียจึงมีลักษณะเป็นเมืองราชการ คล้ายค่ายทหาร เป็นที่อยู่อาศัยของผู้ปกครองและบรรดากลุ่มคนต่างๆ ที่ทำมาหากินกับผู้ปกครอง ในแง่นี้ เมืองจึงเป็นที่ตั้งของรัฐ มีฐานะเป็นกองบัญชาการปกครอง และเป็นศูนย์รวมของอำนาจทุกด้าน ทั้ง

²⁵ Ibid., p.123, 286-287. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 60-61.

²⁶ Perry Anderson, *Lineages of the absolutist states*, p. 477. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 48, 55. Y. Varga, *Politico-economic problems of Capitalism*, p. 344-345.

เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม อีกทั้งการค้ากับต่างประเทศเท่าที่มีอยู่ก็ถูกผูกขาดโดยรัฐ เมืองจึงไม่ใช่ศูนย์กลางการค้าอย่างที่เมืองในยุโรปปลายยุคพิวดัลเป็น แต่เป็นเพียงที่ทำการค้าของรัฐ เมืองในเอเชียจึงมีความหมายเป็นเพียงแค่อณูที่เท่านั้น ไม่มีพัฒนาการหรือความเคลื่อนไหวที่แตกต่างไปจากความเป็นชุมชนหมู่บ้านทั่วไป วิธีการผลิตแบบเอเชียจึงมักถูกกล่าวถึงว่า มีความเป็นเอกภาพในระหว่างเมืองกับชนบท ซึ่งก็คือไม่มีความแตกต่างกันนั่นเอง²⁷

เมื่อมองสังคมเอเชียในภาพรวมซึ่งประกอบด้วยทั้งรัฐและหมู่บ้าน มีแนวการวิเคราะห์ว่าวิธีการผลิตแบบเอเชียประกอบด้วย 2 ชั้น คือ รัฐ กับชุมชนหมู่บ้าน รัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตคือที่ดิน และชูดริตแรงงานจากชุมชนหมู่บ้านที่ทำการผลิตบนที่ดินของรัฐนั้น ในแง่นี้รัฐจึงเป็นชนชั้นหนึ่งในความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคม เป็นโครงสร้างส่วนล่างไปพร้อมๆ กับที่เป็นโครงสร้างส่วนบนด้วย และนั่นก็หมายความว่า รัฐในวิธีการผลิตแบบเอเชียมิใช่เป็นเครื่องมือของชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิตในสังคม ทว่าเป็นชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิตเสียเอง²⁸

โครงสร้างทางการเมืองของสังคมเอเชียที่มีการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ มีบทบาทอย่างยิ่งในการกำหนดลักษณะทางอุดมการณ์ของสังคมโดยรวม กล่าวคือ อำนาจทางการเมืองรวมถึงตัวผู้นำเบ็ดเสร็จกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นตัวแทนของสวรรค์ พระเจ้า หรือเป็นเทพเสียเอง และในทางกลับกัน ศาสนาก็ถูกทำให้เป็นการเมืองไปด้วยพร้อมๆ กัน โครงสร้างส่วนบนอันประกอบด้วยกำลังอำนาจของรัฐควบคู่กับระบบอุดมการณ์ของสังคมนี้เอง ที่เป็นกลไกหลักในการชูดริตส่วนเกินจากชุมชนหมู่บ้าน²⁹ จัดเป็นกลไกนอกภาคเศรษฐกิจ และกลไกอันนี้วางพื้นฐานอยู่บนการอ้างกรรมสิทธิ์ของรัฐเหนือที่ดิน ครอบทับลงไปบนระบบกรรมสิทธิ์ชุมชนของหมู่บ้านอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งมักถูกพิจารณาว่าเป็นลักษณะหลักของวิธีการผลิตแบบเอเชีย³⁰

²⁷ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 123, 288. Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 65-66. Marian Sawyer, *Marxism and the question of the Asiatic Mode of Production*, p. 56-59.

²⁸ Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 183.

²⁹ Umberto Melotti, *Marx and the Third World*, p. 70-71.

³⁰ *Ibid.*, p. 48.

พลังการผลิต

วิธีการผลิตแบบเอเชียมักถูกกล่าวถึงว่ามีพลังการผลิตที่ต่ำ เมื่อเทียบกับวิธีการผลิตแบบอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการผลิตแบบทุนนิยม อยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกับพลังการผลิตของชุมชนในยุคบุพกาล มีการพัฒนาขึ้นมา น้อยมากหรือแทบไม่มีเลย³¹ แต่ในความจริงแล้ว วิธีการผลิตแบบเอเชียมีทิศทางการพัฒนาพลังการผลิตเป็นของตัวเอง ไม่ใช่ว่ามีระดับพลังการผลิตที่ต่ำ หรือแทบไม่มีการพัฒนาขึ้นมาเลย

โดยพื้นฐานแล้ว พลังการผลิตในวิธีการผลิตแบบเอเชียนี้ วางตัวอยู่บนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นหลัก ปัจจัยทางธรรมชาติ ทรัพยากร รวมถึงระบบนิเวศ มีผลอย่างมากต่อการผลิต ชาวบ้านต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในทุกๆ ขั้นตอน เทคนิควิธีการและเครื่องมือที่ใช้ก็เป็นแบบง่ายๆ ใช้ประโยชน์จากสภาพที่เป็นอยู่ของธรรมชาติโดยไม่ได้มุ่งเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาตินั้นให้เข้ากับความต้องการของตน ลักษณะการผลิตของชุมชนจึงเป็นการผลิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกัน เป็นความยั่งยืน ไม่ทำลายล้างธรรมชาติอันเป็นรากฐานทางทรัพยากรซึ่งก็คือรากฐานทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านเอง ชุมชนทำการผลิตอย่างเรียบง่ายด้วยสายตาที่ยาวไกล มองเห็นว่าสภาพแวดล้อมเป็นที่สุดของเงื่อนไขแห่งความอยู่รอดของชีวิต การผลิตจึงมีลักษณะเป็นการปรับตัว เพื่อให้รากฐานคงอยู่ เพื่อให้อยู่รอดในระยะยาว เป็นแนวการผลิตที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ โดยมุ่งจะประนีประนอมกับสภาพธรรมชาติมากกว่าที่จะรุกทำลาย

ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพของชุมชนนี้ ฐานของความเพียงพอประกอบด้วยทั้งการทำการผลิตและส่วนของการหาเก็บจากธรรมชาติ แม้เกษตรกรรมและหัตถกรรมจะเป็นแหล่งที่มาสำคัญของอาหาร เสื้อผ้า และเครื่องใช้สอยอื่นๆ ทว่าในสภาพจริงที่ชุมชนดำรงอยู่ ก็ยังคงไม่ตัดขาดจากการหาเก็บสิ่งต่างๆ จากธรรมชาติเสียเลย แม้ชาวบ้านจะปลูกข้าว ปลูกผัก ปลูกพริก แต่ชาวบ้านก็ยังค้นหาเก็บหน่อไม้ ผลไม้ แม้ชาวบ้านจะเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ แต่ชาวบ้านก็ยังดักนก จับปลา อีกรั้วยังงู ไม้ เปลือกไม้ เนื้อไม้ ชาวบ้านก็ได้ใช้เป็นคบไฟ เป็นยา เป็นพื้น ปลูกสร้างเป็นบ้านเรือน แม้วาย ใฝ่ หรือไม้ที่ใช้ในงานหัตถกรรม ชาวบ้านก็ตัดเอาจากป่า ไม่ต้องปลูกเอง

³¹ Ibid., p. 55.

การหาเก็บจากธรรมชาตินี้เอง ที่เป็นรากฐานที่มั่นคงสำหรับความเพียงพอของชุมชน ชุมชนหมู่บ้านจึงต้องมีอย่างน้อยก็ป่าเล็กๆ และแหล่งน้ำ เพื่อหมุนรับการดำรงอยู่ของชุมชนเอาไว้ ดังจะเห็นจากการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนเผ่าต่างๆ ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพภูมิประเทศอย่างไร หรือมีภูมิอากาศที่แห้งแล้งสักเพียงใดก็ตาม และการหาเก็บจากธรรมชาตินี้ ก็ยังสะท้อนถึงความสำคัญของการพึ่งพาฐานทรัพยากรของชุมชน ในแง่ที่ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนมีความยืดหยุ่น สามารถต้านทานวิกฤตการณ์ต่างๆ จากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง ได้เป็นอย่างดี

เหนือขึ้นมาจาก การหาเก็บจากธรรมชาติคือการทำเกษตรกรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานหลักของการดำรงชีวิต เกษตรกรรมเกิดขึ้นมาในสังคมมนุษย์เพื่อประกันว่าจะมีอาหารและสิ่งจำเป็นใช้อย่างเพียงพอและทันเวลา การปลูกพืชเริ่มเข้ามาทดแทนการหาเก็บพืชผักจากป่าเพียงอย่างเดียว และการเลี้ยงสัตว์ ก็เริ่มเข้ามาทดแทนการล่าสัตว์ในทำนองเดียวกัน โดยเกษตรกรรมมนุษย์จึงสามารถควบคุมปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตรอดของตนเองได้มากขึ้น เกษตรกรรมมีจุดมุ่งหมายคือความเพียงพอ ไม่ใช่ความเกินพอ อันจะทำให้สมดุลในธรรมชาติถูกรบกวนกระเทือน และย้อนกลับมาสั่นคลอนความอยู่รอดของมนุษย์ได้ในที่สุด

โดยความมุ่งหมายนี้ ทุกครัวเรือนจึงทำการผลิตเพื่อตอบสนองต่อความเพียงพอของตนเอง ไม่จำเป็นต้องผลิตเป็นปริมาณมาก เพราะไม่ได้เกิดประโยชน์ต่อใคร ไม่ได้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ทั้งยังอาจทำให้เกิดปัญหาเสียดด้วยซ้ำ เพราะการที่พื้นที่เกษตรเพิ่มขึ้น ย่อมหมายถึงพื้นที่ป่าสำหรับการหาเก็บเอาต้องลดลงไปด้วย

นอกจากทุกครัวเรือนจะทำการผลิตอย่างเสมอภาคกันแล้ว ในแต่ละครัวเรือนนั้นทุกคนก็ทำการผลิตด้วยเช่นกัน เป็นภาระหน้าที่ของทุกคนเท่าๆ กัน ในการที่จะช่วยเหลือกันให้ทุกคนในครัวเรือนอยู่รอด เพราะการผลิตให้ได้พืชผลมา ต้องลงแรงเข้าแลก และหากแรงงานไม่เพียงพอ ก็ย่อมหมายถึงพืชผลคืออาหารไม่เพียงพอตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม การที่ทุกคนในครัวเรือนมีส่วนร่วมในการผลิต ไม่ได้หมายความว่าทุกคนต้องทำหน้าที่อย่างเดียวกันหรือทำงานเหมือนๆ กัน เพราะการผลิตมีหลายขั้นตอน บางขั้นตอนก็อาจมีหลายงานที่ต้องทำไปพร้อมๆ กัน และแต่ละงานก็มีความหนักเบาไม่เท่ากัน ในครัวเรือนจึงมีการแบ่งงานกันทำได้ โดยมักจะแบ่งตามเพศและวัยของสมาชิกในครัวเรือน

กิจกรรมการผลิตในครัวเรือน นอกจากเกษตรกรรมเพื่อเป็นอาหารโดยตรงแล้ว ยังมีหัตถกรรมซึ่งบางส่วนก็ต้องอาศัยการทำเกษตรเข้าช่วยด้วย เช่น การปลูกฝ้ายเพื่อผลิตเสื้อผ้า การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ก็จะทำในครัวเรือนโดยมีการแบ่งงานกันทำตามเพศและวัยเช่นกัน เช่น งานด้านการจักสานและงานช่างมักจะเป็นของผู้ชาย งานเกี่ยวกับเสื้อผ้ามักจะเป็นของผู้หญิง งานเบาๆ เช่น ให้อาหารเปิดไก่ เก็บใบหม่อน อาจเป็นงานของเด็กและคนแก่ เป็นต้น

สำหรับการผลิตบางอย่างที่ต้องใช้ฝีมือและความชำนาญ โดยเฉพาะด้านหัตถกรรม ซึ่งไม่ใช่ชาวบ้านทุกคนที่สามารถทำได้ จะไม่เป็นการผลิตในระดับครัวเรือน แต่เป็นการผลิตในระดับหมู่บ้าน โดยมีชาวบ้านบางคนเท่านั้นทำการผลิต ชาวบ้านเหล่านี้จึงมีฐานะเป็นช่างประจำหมู่บ้าน เช่น ช่างตีเหล็ก ช่างปั้นหม้อ ช่างแกะสลัก เป็นต้น นอกจากนี้ งานบางประเภทของชุมชนก็มีลักษณะคล้ายกัน คือ เป็นงานในระดับหมู่บ้าน และมีชาวบ้านบางคนเป็นผู้ชำนาญการเฉพาะเรื่อง เช่น หมอยาสมุนไพร หมอผีหรือผู้ประกอบพิธีกรรม เป็นต้น การที่ชาวบ้านบางคนทำหน้าที่บางอย่างนี้ ถือเป็นงานแบ่งงานกันทำในระดับชุมชน แต่ในระดับของกระบวนการแรงงานก็ยังมีรูปแบบการทำงานเหมือนกับการผลิตในระดับครัวเรือน กล่าวคือ ช่างแต่ละคนก็จะทำการผลิตผลงานทั้งสิ้นด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ไม่มีการแบ่งกันทำเป็นส่วนๆ คือยังไม่มีงานแบ่งงานกันทำในระดับกระบวนการแรงงาน

นอกจากนี้ ช่างฝีมือ หรือผู้มีหน้าที่พิเศษต่อชุมชนเหล่านี้ ยังคงทำการผลิตสำหรับครัวเรือนของตนเองอยู่ ไม่ได้ยึดงานช่างหรืองานเฉพาะนั้นเป็นอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวเพียงงานเดียว ช่างก็ยังเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ หาเก็บของป่า ทอผ้า และทำจักสานเหมือนกับครัวเรือนอื่นๆ ผู้มีความชำนาญเฉพาะเหล่านี้จึงยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเองด้วย การซื้อขายสินค้าและบริการจึงยังคงไม่ใช่ลักษณะเด่นในชุมชน และความชำนาญเฉพาะนี้ ก็ไม่ได้มีไว้เพื่อเป็นอาชีพเลี้ยงตัวหรือเพิ่มพูนฐานะทางเศรษฐกิจ แต่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนโดยส่วนรวมเป็นหลัก ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะความมุ่งหมายของการประกอบกิจกรรมการผลิตก็คือเพื่อตอบสนองต่อความเพียงพอ สินค้าและบริการที่ชุมชนต้องการจากคนเหล่านี้ก็มีปริมาณไม่มากถึงกับที่จะต้องการผลิตอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ในขณะที่ฝ่ายผู้ทำการผลิตเองก็สามารถยังชีพได้อยู่แล้ว กิจกรรมเฉพาะเหล่านี้จึงมีฐานะเป็นเพียงส่วนเสริมสำหรับชีวิตชุมชนเท่านั้น และยังคงวางพื้นฐานอยู่บนความสอดคล้องกับธรรมชาติเช่นเดียวกับการผลิตในระดับครัวเรือน

อย่างไรก็ดี ยังคงมีบางสิ่งบางอย่างที่หมู่บ้านไม่สามารถผลิตได้ด้วยตนเอง แต่ต้องนำมาจากภายนอก จากแหล่งที่มีอยู่ เช่น เกลือ และแร่เหล็ก เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรที่มีอยู่เฉพาะในบางพื้นที่ ทว่าเป็นที่ต้องการในหลายพื้นที่ สภาพการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางไกลมาตั้งแต่สมัยโบราณ คนบางกลุ่มหรือชนเผ่าบางเผ่าดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเดินทางค้าขายระหว่างถิ่นต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันและมีทรัพยากรไม่เหมือนกัน คนเหล่านี้เองที่เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารกับชุมชนอื่นๆ ของแต่ละชุมชน นอกจากการสื่อสารผ่านขบวนค้าขายแล้ว ในหลายกรณีก็มีการติดต่อกันเองโดยตรงระหว่างคนในต่างชุมชนด้วย เช่น คนจากชุมชนบนเขา สามารถติดต่อกับชุมชนบนที่ราบและชุมชนริมทะเลได้โดยเดินทางมาตามลำน้ำ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ชุมชนไม่ใช่โลกที่ปิดตายเสียเลยทีเดียว แต่ยังมีการติดต่อกับภายนอกอยู่อย่างสม่ำเสมอ แม้อาจจะสังเกตได้ยากและไม่ชัดเจนนักก็ตาม และการติดต่อสื่อสารระหว่างชุมชนนี้ ได้มีบทบาทอย่างมาก ทั้งในด้านของการพัฒนารูปแบบการผลิต และในด้านของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม กล่าวคือ เทคนิควิธีการใหม่ๆ วัสดุดิบใหม่ๆ การค้นพบและการสร้างสรรค์ใหม่ๆ จากชุมชนหนึ่ง ก็จะสามารถถ่ายทอดถึงชุมชนอื่นๆ ได้ และในทางระบบความคิดความเชื่อ ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน ชุมชนจึงไม่ใช่โลกที่ปิดและแยกต่างหากออกจากกันดังที่อาจถูกสังเกตเห็นในช่วงเวลาสั้นๆ จากสายตาของคนภายนอกที่ไม่เข้าใจความเป็นชุมชนมากพอ

นอกจากนี้ พลังการผลิตในวิธีการผลิตแบบเอเชียก็ไม่ได้หยุดนิ่ง ทว่ามีการพัฒนาช้าๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไป ผ่านการสั่งสมประสบการณ์อันยาวนาน ผ่านการลองผิดลองถูก ผ่านการเรียนรู้ทำความเข้าใจ ผ่านการขบคิดและไตร่ตรอง ก่อกลั่นขึ้นมาเป็นภูมิปัญญาของชุมชนหมู่บ้านในวิธีการผลิตแบบเอเชียจากแต่ละมุมโลก จึงมีลักษณะที่หลากหลายอันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและประสบการณ์เฉพาะของแต่ละชุมชน เหมาะสมกับเงื่อนไขการดำรงอยู่เฉพาะของชุมชนนั้นๆ ต่างกันไป

การพัฒนาพลังการผลิตอยู่ในรูปของการพัฒนาเทคนิควิธีการ และศิลปะในการผลิตมากกว่าการแบ่งงานกันทำ ตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนานของวิธีการผลิตแบบเอเชีย เทคนิคการผลิตในทุกๆ ด้านพัฒนาขึ้นมาอย่างมาก การทำนาดำ เป็นตัวอย่างที่ดีของการพัฒนาเทคนิคทางการเกษตร ผ่าแต่ละประเภท ที่ถูกผลิตขึ้นมาให้เหมาะสมกับงานเฉพาะอย่าง รวมทั้งลวดลายซับซ้อนที่เครื่องจักรในสมัยปัจจุบันทำได้ไม่เหมือน แสดงถึงความก้าวหน้าทางด้านเทคนิควิธีที่ละเอียดอ่อน อุปกรณ์จับสัตว์น้ำที่มีรูปแบบหลากหลาย เหมาะสมกับชีวิตสัตว์และลักษณะพื้นที่ ความรู้ของแพทย์แผนโบราณ รวมไปถึงความสามารถในการพยากรณ์สภาพธรรมชาติจาก

การสังเกตพืชและสัตว์รอบตัว แสดงถึงวิทยาการที่เข้าใจถึงธรรมชาติและชีวิตอย่างลึกซึ้ง และนอกจากนี้ก็ยังมีความรู้ด้านอื่นๆ อีกมากมายเกินกว่าที่จะกล่าวถึงทั้งหมด เทคนิควิทยาเหล่านี้คือระดับของพลังการผลิตที่สูงยิ่งของสังคมตะวันตก ที่มุ่งตอบสนองต่อความเพียงพอและความสุขของมนุษย์ในระยะยาว ซึ่งหลายเรื่องได้สูญหายไปแล้ว และเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็ยังไม่สามารถทำแบบเดียวกันนั้นได้ ทว่าในทัศนะการมองจากแง่มุมของทุนนิยม พลังการผลิตของสังคมเอเชียยังอยู่ในระดับที่ต่ำ เพราะไม่ได้ผลิตสิ่งต่างๆ ออกมาเป็นจำนวนมากตามแบบที่ทุนนิยมต้องการนั่นเอง

การพัฒนาพลังการผลิตนี้ วางอยู่บนพื้นฐานของความสอดคล้องกับธรรมชาติอย่างแน่นหนา และเลือกที่จะประนีประนอมกับธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ต่อสู้แบบค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ทุบทำลายธรรมชาติอันเป็นเสมือนหนึ่งหม้อข้าวหม้อน้ำของตนในระหว่างการพัฒนาที่แน่นอนนั้น แนวโน้มของการพัฒนามุ่งมาที่การปรับปรุงคุณภาพมากยิ่งขึ้นกว่าการเร่งปริมาณการผลิต ทั้งยังดำเนินอยู่ภายใต้กรอบของความเพียงพอ และความสุขของมนุษย์ในระยะยาว ซึ่งหมายรวมทั้งมิติทางวัตถุและมิติทางจิตวิญญาณควบคู่กัน

ความสัมพันธ์ทางการผลิต

ลักษณะหลักของความสัมพันธ์ทางการผลิตในวิถีการผลิตแบบเอเชียก็คือ ความเป็นชุมชน ชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดของทุกคน ในท่ามกลางการพัฒนาพลังการผลิตแบบค่อยเป็นค่อยไปนี้ มนุษย์ต้องเผชิญกับภัยอันตรายจากธรรมชาติมากมาย ไม่ว่าจะเป็นจากสัตว์ป่า โรคภัยไข้เจ็บ ความแห้งแล้ง ตลอดจนคลื่นลมและพายุ สิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์เอาตัวรอดได้ก็คือความร่วมมือกัน ชุมชนจึงเป็นสถาบันหลักที่จะช่วยปกป้องคุ้มครองคนในชุมชนให้อยู่รอดปลอดภัยได้ ด้วยเหตุนี้ ความสัมพันธ์ทางการผลิตจึงมีพื้นฐานอยู่บนปรัชญาชีวิตชุมชน

ปรัชญาชีวิตชุมชนในวิถีการผลิตแบบเอเชียนี้ สัมพันธ์กับระบบเครือญาติอย่างใกล้ชิด ชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกันจะสืบเชื้อสายมาจากเทือกเขาเหล่ากออันเดียวกัน เป็นญาติพี่น้องกัน ชุมชนจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับครอบครัวใหญ่ ที่มีสมาชิกหลายชั่วคน หลายกึ่งกำนสาหาอาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และรักใคร่กลมเกลียวกัน โลกทัศน์ว่าด้วยชีวิตชุมชนได้แฝงฝังอยู่ในแทบทุกกิจกรรม นับตั้งแต่ระเบียบทางสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ไปจนถึงฐานที่สุดคือการผลิต ชาวบ้านจะมีการช่วยเหลือกันในการทำการเพาะปลูก อาจมีระบบ

การจัดสรรปันน้ำกัน ช่วยกันก่อสร้างบ้านเรือน มีแนวความคิดเกี่ยวกับความกตัญญู การเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น

ระบบกรรมสิทธิ์รวมของชุมชนเหนือที่ดิน เป็นการแสดงออกที่สำคัญอย่างหนึ่งของปรัชญาชีวิตชุมชน เป็นเงื่อนไขพื้นฐานทางด้านการจัดการปัจจัยการผลิตเพื่อให้ชุมชนอยู่รอดได้ กล่าวคือ ในสังคมที่พลังการผลิตยังอยู่ในระดับต่ำ สมาชิกของชุมชนสามารถมองเห็นได้ง่ายว่า ความอยู่รอดของตนขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันของคนในชุมชน แต่เมื่อระดับของพลังการผลิตพัฒนาสูงขึ้น ความสัมพันธ์อันนี้จะมองเห็นได้ยากขึ้น ในขณะที่จะเป็นที่มองเห็นได้ง่ายกว่าว่าความอยู่รอดของตน ขึ้นอยู่กับความมั่นคงในการทำการผลิตเพื่อเลี้ยงชีวิตของตนและครอบครัว ปัจจัยการผลิตคือที่ดินจึงมีความสำคัญต่อปัจเจกบุคคลในแง่ของปัจจัยของความอยู่รอด การที่ชุมชนเป็นเจ้าของที่ดิน จึงได้แก่การเข้ามาจัดการปัจจัยการผลิตด้วยตัวของชุมชนเอง อันเป็นการผนวกมิติของความร่วมมือกับมิติทางการผลิตเข้าด้วยกัน เพื่อให้ตัวชุมชนเอง ซึ่งประกอบไปด้วยทุกครอบครัวรวมกัน สามารถอยู่รอดได้

มีแง่มุมที่น่าสังเกตคือ การพัฒนาขึ้นมาของพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิต มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และมีผลกระทบต่อกันและกันอยู่ตลอดเวลา โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การพัฒนาระบบสังคมที่เข้มแข็งและดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง ความก้าวหน้าในกระแสพัฒนาการวิถีนี้นี้ จึงได้แก่ความกลมกลืนเป็นองค์รวมของระบบชุมชน ที่ทำให้หมู่บ้านและชาวบ้านสามารถดำรงอยู่ในโลกอย่างมีความสุขได้ในระยะยาว

สิ่งที่มองเห็นได้ต่อไปคือ ไม่เพียงพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตเท่านั้นที่พัฒนาขึ้นมา โครงสร้างส่วนบนของชุมชนก็พัฒนาขึ้นมาควบคู่กันด้วย สำหรับกรณีของระบบกรรมสิทธิ์นี้ สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจก็คือ กรรมสิทธิ์หรือความเป็นเจ้าของในวิถีการผลิตแบบเอเชีย มีความหมายแตกต่างจากกรรมสิทธิ์ในโลกทัศน์แบบปัจจุบัน คือ กรรมสิทธิ์ในโลกปัจจุบัน ให้นัยยะถึงสิทธิหรือความชอบธรรมในการทำอะอะไรๆ กับสิ่งที่ตนเป็นเจ้าของ ซึ่งได้รับการรับรองโดยกฎหมาย กฎหมายจะให้ความคุ้มครองในกรณีที่มีใครก็ตาม เข้ามาขัดขวางการใช้สิทธิทำอะอะไรๆ นี้ของผู้เป็นเจ้าของไม่ว่าจะในรูปแบบใดก็ตาม ในความหมายนี้ กรรมสิทธิ์เอกชนหรือกรรมสิทธิ์ชุมชนไม่มีความแตกต่างกันในแง่ของแก่นสารหรือเนื้อแท้ ต่างกันเพียงแค่ว่าใครเป็นผู้ที่ได้รับการรับรองสิทธิ์ตามกฎหมาย -เอกชนหรือชุมชน- เท่านั้น ทว่าระบบกรรมสิทธิ์ชุมชนในวิถีการผลิตแบบเอเชียมีความหมายแตกต่างออกไป กล่าวคือ ไม่ได้วางพื้นฐานอยู่บนระบบ

กฎหมาย ซึ่งมีลักษณะบังคับภายนอกคือทางร่างกายหรือโดยการใช้กำลัง แต่วางพื้นฐานอยู่บนระบบจารีตซึ่งมีลักษณะบังคับภายในคือทางจิตใจ กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของชุมชน ไม่ได้หมายความว่าชุมชนได้รับการรับรองสิทธิ์เหนือที่ดินและทำอะไรกับที่ดินก็ได้ หรือจะให้ใครเข้าจับจองทำกินก็ได้ตามที่กฎหมายกำหนด แต่กรรมสิทธิ์เหนือที่ดินของชุมชนหมายความว่าความสำคัญร่วมกันของคนทั้งชุมชน ในการร่วมกันรับผิดชอบต่อที่ดินผืนนี้ ที่จะใช้ประโยชน์และดูแลรักษาเอาไว้เพื่อประโยชน์สุขของคนทั้งชุมชนในระยะยาว

ในแง่นี้ ระบบกรรมสิทธิ์ชุมชน จึงเป็นระบบความสำคัญของคนในชุมชน ซึ่งแสดงออกมาผ่านระบบจารีตซึ่งเป็นรูปธรรมมากกว่าและมองเห็นได้ง่ายกว่า อนึ่ง ชุมชนเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เราพูดถึงกรรมสิทธิ์ของชุมชน ในฐานะของความสำคัญร่วมกันของ "คนทั้งชุมชน" เพื่อ "คนทั้งชุมชน" ซึ่งคนทั้งชุมชนนี้เองที่เป็นตัวตนที่แท้จริงของชุมชน

ระบบจารีตอันเป็นตัวแทนของความสำคัญร่วมกันนี้ แสดงบทบาททางการผลิต เป็นความสัมพันธ์ทางการผลิต ในฐานะที่เป็นระบบจัดการปัจจัยการผลิตของสังคม และวางตัวอยู่บนปรัชญาชีวิตชุมชนอันเป็นรากเหง้าที่สุดของระบบความสัมพันธ์ชุดนี้ ภาพรวมของโครงสร้างความสัมพันธ์เหล่านี้ทั้งหมด ตั้งแต่ในระดับพื้นฐานที่สุดซึ่งมีความเป็นนามธรรมสูง ไปจนถึงระดับที่มองเห็นได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ล้วนเป็นไปเพื่อจำกัดความเห็นแก่ตัวของสมาชิกในชุมชนอันจะบั่นทอนความอยู่รอดของชุมชน และเพื่อส่งเสริมความยึดเหนี่ยวผูกพัน ให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง

อย่างไรก็ดี แม้ระบบชุมชนจะเป็นความสัมพันธ์ทางการผลิตในวิถีการผลิตแบบเอเซีย และกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินจะเป็นของชุมชนก็ตาม แต่ชุมชนก็ไม่ใช่เจ้าที่ดิน หรือชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิต ทั้งนี้ก็เพราะ ชุมชนหมายถึงคนทุกคน ไม่ใช่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีความเป็นชนชั้นในตนเอง ดังที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น

ระดับพลังการผลิตที่พัฒนาขึ้นมา นี้ เปิดโอกาสให้มีส่วนเกินได้ในระดับบุคคลและครัวเรือน ส่วนเกินเหล่านี้จะถูกดึงขึ้นมาเป็นของชุมชน ถูกบริโภคโดยทั้งชุมชนร่วมกัน ในรูปของการใช้จ่ายสำหรับกิจการส่วนรวมของชุมชน ในแง่นี้จึงถือว่ามี การขูดรีดแรงงาน ผู้ที่ถูกขูดรีดคือสมาชิกในชุมชน และผู้ขูดรีดก็คือสมาชิกในชุมชนร่วมกันเช่นเดียวกัน การขูดรีดนี้อาจเป็นไปเพื่อการบริโภคหรือการผลิตก็ได้ เช่น การจัดงานเลี้ยงเมื่อมีงานประเพณีพิธีกรรม เป็นการดึงส่วนเกิน

มาใช้ในการบริโภค ส่วนการร่วมแรงกันขุดลอกเหมืองฝายคูคลอง เป็นการตั้งมาใช้ในการผลิตเป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นในระดับชุมชนแล้ว อาจพิจารณาแรงงานที่ถูกขูดรีดนี้เป็นแรงงานที่จำเป็นต่อการยังชีพ ในระดับหมู่บ้านก็ได้ อนึ่ง การใช้แรงงานส่วนเกินในการบริโภคและผลิตนี้ ยังอาจนำมาสู่การพัฒนาพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตได้อีกด้วย

การที่ทุกคนในชุมชนมีความเท่าเทียมกันในแง่การดำรงชีวิต และหัวหน้าครอบครัวเท่าเทียมกันในแง่สถานภาพทางสังคม มักถูกอธิบายว่าเนื่องมาจากพลังการผลิตที่ต่ำเสียจนทำให้มีส่วนเกินในจำนวนที่จำกัด บุคคลจึงไม่สามารถสร้างสมทรัพย์สินเพื่อยกฐานะของตนจนกระทั่งเกิดการแตกตัวเป็นชนชั้นได้³² ในที่นี้จะพิจารณาว่าพลังการผลิตเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ แต่การที่มีส่วนเกินน้อยนี้ ไม่ใช่เพราะว่าพลังการผลิตอยู่ในระดับต่ำ ทว่าเป็นเพราะทิศทางของการพัฒนาพลังการผลิตเอง ที่มีลักษณะประนีประนอมและสอดคล้องกับธรรมชาติ จึงทำให้ส่วนเกินถูกผลิตออกมาอย่างจำกัดด้วยความจงใจ และนอกจากปัจจัยพลังการผลิตแล้ว ระบบชุมชนเองก็ได้มีบทบาทในการแปรส่วนเกินที่เกิดขึ้นนี้ให้เป็นกิจการที่จำเป็นสำหรับชุมชน ปัจจัยทั้งสองด้านนี้ประกอบกัน ทำให้ส่วนเกินที่เหลือจากการใช้สอยของทั้งชุมชนแล้วมีอยู่จำกัด หรือแทบไม่มีเลย จึงเป็นการยากที่จะเกิดความแตกต่างทางฐานะระหว่างคนในชุมชนขึ้น

โดยเงื่อนไขภายในชุมชนเองแล้ว ยังไม่เกิดการแตกตัวเป็นชนชั้น ทั้งยังไม่เกิดความแตกต่างกันของฐานะทางเศรษฐกิจด้วยซ้ำ ทว่าหมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชียบางแห่งมีระบบวรรณะ และมีการใช้สอยข้าทาสในครัวเรือนอยู่ด้วย ระบบวรรณะไม่ได้เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสอดคล้องกับธรรมชาติและพื้นฐานของชีวิตชุมชน แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากภายนอก เกิดจากการรุกรานและครอบงำของคนต่างเผ่า ซึ่งมีระบบสังคมแบบร่อนเร่วางพื้นฐานอยู่บนแนวความคิดแบบพิชิตและครอบครอง ซึ่งหมายรวมไปถึงการแบ่งแยกอันนำไปสู่ความต้องการดำรงรักษาความบริสุทธิ์แห่งเผ่าพันธุ์ โดยมีระบบการจัดแบ่งคนเป็นวรรณะต่างๆ เป็นเครื่องมือ ระบบวรรณะจึงเป็นสิ่งแปลกปลอมสำหรับหมู่บ้าน ทว่าเป็นความจำเป็นที่หมู่บ้านจะต้องรับเอาไว้เพื่อประคองรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตรายเฉพาะหน้า ส่วนการใช้สอยข้าทาส จะพบในชุมชนที่ใกล้รัฐเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักพบในยุคหลังๆ ที่ไม่นานมานี้เอง เกิดจากการติดหนี้สินแล้วขายตัวลงเป็นทาส หรือจากการจับเชลยเข้าศึกมาใช้งาน ทาสจึงเกิดจาก

³² Ibid., p. 46. Lawrence Krader, *The Asiatic Mode of Production*, p. 286.

ภายนอกชุมชนเช่นเดียวกัน คือเกิดในภาครัฐ แล้วจึงแพร่กระจายเข้ามายังชุมชนหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงและได้รับอิทธิพลจากรัฐโดยตรง โดยทั่วไปแล้ว หมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลรัฐจะไม่มีทาส

ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนยังแสดงออกมาอีกด้านหนึ่งได้โดยผ่านการแลกเปลี่ยน ความสัมพันธ์ทางการแลกเปลี่ยนวางอยู่บนพื้นฐานของชีวิตชุมชนเช่นเดียวกัน ถือเป็น การให้ปันกันในช่วงญาติพี่น้อง เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสียมากกว่ามุ่งที่จะแลกเปลี่ยนของ กันจริงๆ บางครั้งอาจเป็นการให้เปล่าเสียด้วยซ้ำ ส่วนที่แลกกัน ก็ได้ได้ใจว่ามูลค่าของสิ่งของนั้น จะเทียบเท่ากันหรือไม่ จะคุ้มค่าหรือไม่ จะได้เปรียบเสียเปรียบหรือเปล่า หากแต่ได้ใจว่าผู้ที่เราติด ต่อแลกเปลี่ยนด้วยนั้น เดือดร้อนขาดแคลนอะไร เท่าไหร่ และสิ่งที่ให้ไปนั้นเพียงพอแล้วหรือยัง ความสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนนี้ จึงต่างจากการแลกเปลี่ยนในระบบตลาด เพราะไม่ใช่มูลค่าใดๆ เป็นเกณฑ์ในการกำหนดปริมาณ การแลกเปลี่ยนนี้มีทั้งระดับภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน ในลักษณะทำนองเดียวกัน

นอกจากความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านแล้ว ยังมีความสัมพันธ์ ระหว่างหมู่บ้านกับรัฐดำรงอยู่ในวิถีการผลิตแบบเอเชียด้วย รัฐอยู่ในฐานะผู้ขูดรีดส่วนเกินจาก หมู่บ้าน ส่วนเกินที่หมู่บ้านผลิตได้ ส่วนหนึ่งต้องส่งไปให้รัฐในรูปของภาษี/ค่าเช่า เนื่องจากรัฐอ้าง ตัวเป็นเจ้าของที่ดิน ความสัมพันธ์อันนี้กระทบกระเทือนหมู่บ้านหรือไม่ กระทบกระเทือนบ้างในแง่ ที่เป็นแรงต้านของฝ่ายล่างหลัง ที่เป็นอุปสรรคต่อพัฒนาการของหมู่บ้านบนวิถีแห่งความสอดคล้องกับธรรมชาติและวิถีแห่งชีวิตชุมชน กล่าวคือ ทำให้หมู่บ้านต้องสูญเสียส่วนเกินส่วนหนึ่งไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปของแรงงาน แทนที่จะใช้ในกิจการของชุมชน โดยเฉพาะในการพัฒนาพลัง การผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตของชุมชน อย่างไรก็ตาม ความกระทบกระเทือนต่อการผลิต ซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนล่างนี้ มีขนาดที่จำกัด คือส่งผลกระทบต่อผลิตในหมู่บ้านน้อยมากจนถึงไม่มีเลย หมู่บ้านยังคงดำเนินไปบนวิถีเดิมได้โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับรัฐมากไปกว่าการมอบส่วนเกินให้ไปนี้

อย่างไรก็ดี ในด้านระบบอุดมการณ์ การมีอยู่ของรัฐได้รบกวนการดำรงอยู่ของ ระบบอุดมการณ์หมู่บ้านอย่างมาก รัฐพยายามใช้เครื่องมือทางอุดมการณ์ต่างๆ เช่น ความคิด ความเชื่อ และศาสนา ในการสร้างความชอบธรรมให้กับการขูดรีดของตน สิ่งที่รัฐสร้างขึ้นมานี้ขัดแย้งกับระบบอุดมการณ์ของชุมชนหมู่บ้านอย่างรุนแรง ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

แท้จริงแล้ว รัฐในวิถีการผลิตแบบเอเชียไม่ใช่เจ้าของที่ดิน ไม่ใช่เจ้าของปัจจัยการผลิต รัฐเพียงแต่อ้างว่าเป็นเจ้าของได้ โดยใช้กำลังอำนาจเข้าบังคับและใช้อุดมการณ์เข้าครอบงำเท่านั้น ชุมชนมีอยู่ก่อนและเป็นระบบการผลิตในตัวเอง รัฐจึงอยู่นอกเหนือระบบการผลิตของสังคม รัฐไม่ใช่ชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิต ซึ่งก็คือไม่ใช่ชนชั้นในสังคม รัฐจึงไม่ได้ดำรงฐานะอะไรอยู่ในความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคม รัฐเป็นเพียงระบบการเมืองที่ครอบงำเหนือระบบการผลิตในสังคมเท่านั้น รัฐจึงเป็นโครงสร้างส่วนบน ที่มีบทบาทและสถานภาพแยกจากการผลิตในสังคมโดยสิ้นเชิง

ระบบการเมือง

สำหรับชุมชนหมู่บ้านแล้ว ระบบการเมืองโดยรัฐเป็นระบบการเมืองนอกสังคม เพราะรัฐเกิดขึ้นภายนอกสังคมชุมชนอันเป็นรากเหง้าการดำรงชีวิตของชาวบ้าน และรัฐก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับสังคมที่เป็นจริงของชาวบ้านเลย

ภาษี/ค่าเช่า เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่รัฐจ้องใจสร้างขึ้นกับหมู่บ้าน ในแง่มุมมองของรัฐ รัฐมองเห็นตนเองเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด รัฐมองเห็นชุมชนเป็นผู้ขออยู่อาศัย รัฐจึงเรียกเก็บภาษีที่ดินซึ่งเป็นเสมือนค่าเช่าที่ดินจากชุมชน รัฐอ้างตนเป็นชุมชนใหญ่ที่เป็นชุมชนของบรรดาหมู่บ้านซึ่งเป็นชุมชนย่อยอีกที รัฐอ้างว่าจะปกป้องคุ้มครองหมู่บ้านจากการรุกรานของรัฐอื่น และรัฐอ้างว่ารัฐได้ให้บริการต่างๆ อาทิ การจัดการชลประทานแก่หมู่บ้านเป็นการแลกเปลี่ยนกับภาษีที่รัฐเก็บมา

ในแง่มุมมองของหมู่บ้าน ชาวบ้านเป็นเจ้าของที่ดินร่วมกันผ่านความเป็นชุมชนอยู่แล้ว รัฐจึงไม่ใช่เจ้าของที่ดินที่ไหนอีก รัฐเพียงแต่กล่าวอ้างขึ้นมาลอยๆ โดยที่จริงๆ แล้วรัฐก็ไม่ได้ทำอะไรกับที่ดินทั้งปวงที่รัฐอ้างกรรมสิทธิ์นั้น การอ้างสิทธิ์ของรัฐจึงไม่มีความหมายในสายตาของหมู่บ้าน และชุมชนเป็นเจ้าของที่แท้จริงไม่ใช่ผู้ขออยู่อาศัยอย่างที่รัฐมอง ส่วนเกินที่ชุมชนให้รัฐไปจึงไม่ใช่ค่าเช่าสำหรับที่ดิน แล้วรัฐได้ทำอะไรให้กับหมู่บ้านเป็นการตอบแทนภาษีที่หมู่บ้านจ่ายไปบ้างหรือไม่ รัฐตอบคำถามนี้ว่าใช่ ในขณะที่หมู่บ้านตอบว่าไม่ รัฐไม่ได้คุ้มครองหมู่บ้านจากการรุกรานของรัฐอื่น เพราะว่ารัฐรุกรานหมู่บ้านเสียเอง รัฐเพียงแต่ปกป้องผลประโยชน์ของตนเองที่ได้จากหมู่บ้านไม่ให้รัฐอื่นมาช่วงชิงไปเท่านั้น รัฐไม่ได้ให้บริการแก่หมู่บ้านทั้งหมดเพื่อตอบแทนภาษีที่หมู่บ้านจ่ายให้ เพียงแต่รัฐอาจจะให้บริการ เช่นชลประทาน แก่หมู่บ้านใกล้ๆ เพื่อ

แท้จริงแล้ว รัฐในวิถีการผลิตแบบเอเชียไม่ใช่เจ้าของที่ดิน ไม่ใช่เจ้าของปัจจัยการผลิต รัฐเพียงแต่อ้างว่าเป็นเจ้าของได้ โดยใช้กำลังอำนาจเข้าบังคับและใช้อุดมการณ์เข้าครอบงำเท่านั้น ชุมชนมีอยู่ก่อนและเป็นระบบการผลิตในตัวเอง รัฐจึงอยู่นอกเหนือระบบการผลิตของสังคม รัฐไม่ใช่ชนชั้นเจ้าของปัจจัยการผลิต ซึ่งก็คือไม่ใช่ชนชั้นในสังคม รัฐจึงไม่ได้ดำรงฐานะอะไรอยู่ในความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคม รัฐเป็นเพียงระบบการเมืองที่ครอบงำเหนือระบบการผลิตในสังคมเท่านั้น รัฐจึงเป็นโครงสร้างส่วนบน ที่มีบทบาทและสถานภาพแยกจากการผลิตในสังคมโดยสิ้นเชิง

ระบบการเมือง

สำหรับชุมชนหมู่บ้านแล้ว ระบบการเมืองโดยรัฐเป็นระบบการเมืองนอกสังคม เพราะรัฐเกิดขึ้นภายนอกสังคมชุมชนอันเป็นรากเหง้าการดำรงชีวิตของชาวบ้าน และรัฐก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับสังคมที่เป็นจริงของชาวบ้านเลย

ภาษี/ค่าเช่า เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่รัฐจ้องใจสร้างขึ้นกับหมู่บ้าน ในแง่มุมของรัฐ รัฐมองเห็นตนเองเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด รัฐมองเห็นชุมชนเป็นผู้ขออยู่อาศัย รัฐจึงเรียกเก็บภาษีที่ดินซึ่งเป็นเสมือนค่าเช่าที่ดินจากชุมชน รัฐอ้างตนเป็นชุมชนใหญ่ที่เป็นชุมชนของบรรดาหมู่บ้านซึ่งเป็นชุมชนย่อยอีกที รัฐอ้างว่าจะปกป้องคุ้มครองหมู่บ้านจากการรุกรานของรัฐอื่น และรัฐอ้างว่ารัฐได้ให้บริการต่างๆ อาทิ การจัดการชลประทานแก่หมู่บ้านเป็นการแลกเปลี่ยนกับภาษีที่รัฐเก็บมา

ในแง่มุมของหมู่บ้าน ชาวบ้านเป็นเจ้าของที่ดินร่วมกันผ่านความเป็นชุมชนอยู่แล้ว รัฐจึงไม่ใช่เจ้าของที่ดินที่ไหนอีก รัฐเพียงแต่กล่าวอ้างขึ้นมาลอยๆ โดยที่จริงๆ แล้วรัฐก็ไม่ได้ทำอะไรกับที่ดินทั้งปวงที่รัฐอ้างกรรมสิทธิ์นั้น การอ้างสิทธิ์ของรัฐจึงไม่มีความหมายในสายตาของหมู่บ้าน และชุมชนเป็นเจ้าของที่แท้จริงไม่ใช่ผู้ขออยู่อาศัยอย่างที่รัฐมอง ส่วนเกินที่ชุมชนให้รัฐไปจึงไม่ใช่ค่าเช่าสำหรับที่ดิน แล้วรัฐได้ทำอะไรให้กับหมู่บ้านเป็นการตอบแทนภาษีที่หมู่บ้านจ่ายไปบ้างหรือไม่ รัฐตอบคำถามนี้ว่าใช่ ในขณะที่หมู่บ้านตอบว่าไม่ รัฐไม่ได้คุ้มครองหมู่บ้านจากการรุกรานของรัฐอื่น เพราะรัฐรุกรานหมู่บ้านเสียเอง รัฐเพียงแต่ปกป้องผลประโยชน์ของตนเองที่ได้จากหมู่บ้านไม่ให้รัฐอื่นมาช่วงชิงไปเท่านั้น รัฐไม่ได้ให้บริการแก่หมู่บ้านทั้งหมดเพื่อตอบแทนภาษีที่หมู่บ้านจ่ายให้ เพียงแต่รัฐอาจจะให้บริการ เช่นชลประทาน แก่หมู่บ้านใกล้ๆ เพื่อ

ประโยชน์ในการบริโภคของรัฐเองเท่านั้น และถึงที่สุดแล้ว รัฐก็ไม่ใช้ชุมชนใหญ่ที่หมู่บ้านต้องพึ่งพาเพื่อความอยู่รอด แบบที่หมู่บ้านเป็นชุมชนที่ชาวบ้านต้องพึ่งพาอยู่ แท้จริงชุมชนมีการติดต่อกันโดยธรรมชาติอยู่แล้ว มีการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอดของกันและกันอยู่แล้ว ชุมชนใหญ่ที่รัฐอ้างถึงจึงมีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ รัฐไม่ได้เป็นอะไรเลยในความเป็นชุมชนนี้ รัฐเป็นเพียงหน่วยแปลกปลอมนอกชุมชนใหญ่นี้ ที่เดินเข้ามาอ้างชื่อของชุมชนใหญ่นี้อย่างลอยๆ ตามอำเภอใจ โดยที่ไม่มีสถานภาพหรือบทบาทเกี่ยวข้องกับชุมชนใหญ่นี้เลยแม้แต่น้อย

เหตุผลในเชิงการให้บริการ ไม่ใช่เรื่องหลักที่ทำให้ชุมชนต้องมอบส่วนเกินให้แก่รัฐ เพราะในสายตาของชุมชน ไม่มีการบริการนั้นอยู่จริงๆ แต่ที่รัฐเค้นเอาส่วนเกินไปจากหมู่บ้านได้ก็เพราะใช้กำลังบังคับ รัฐจึงมีลักษณะเป็นรัฐทหาร เพื่อทั้งบังคับเอาส่วนเกินจากหมู่บ้าน และป้องกันไม่ให้รัฐอื่นมาแย่งชิงเอาผลประโยชน์ไป รัฐจะเข้มแข็งและสามารถต่อสู้กับรัฐอื่นได้ ก็ต้องมีฐานทรัพยากรที่พอเพียง รัฐจึงมีแนวโน้มที่จะรวมศูนย์อำนาจและแผ่ขยายขอบเขตการครอบครองของตนให้กว้างขวาง เพื่อที่จะเข้าถึงทรัพยากรทั้งที่เป็นวัตถุและกำลังคนให้มากที่สุด อย่างไรก็ตามอำนาจรัฐนี้จะเข้มแข็งมากหรือน้อยก็ได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยเฉพาะของแต่ละสังคม และพัฒนาการของตัวรัฐเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นรัฐรวมศูนย์ที่เด็ดขาดเข้มแข็งตลอดเวลาเสมอไป

กลไกที่รัฐใช้ช่วยในการปกป้องรักษาระบบการขูดรีดนี้เอาไว้ ก็คือการครอบงำทางอุดมการณ์ เหตุผลต่างๆ ที่ถูกอ้างขึ้นมาจากมุมมองของรัฐเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการขูดรีดหมู่บ้าน ถูกทำให้กลายเป็นอุดมการณ์ที่รัฐพยายามจะครอบงำชุมชน ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงศาสนา ถูกรัฐตีความ บิดเบือน รวมทั้งสร้างใหม่ ให้มีลักษณะสนับสนุนการดำรงอยู่และการขูดรีดส่วนเกินของรัฐ แล้วถูกส่งเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านยอมรับในอำนาจของรัฐและเชื่อฟังแต่โดยดี ตัวอย่างของระบบอุดมการณ์ที่รับใช้รัฐ ได้แก่ แนวความคิดเรื่องเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินซึ่งตอกย้ำความเป็นเจ้าของที่ดิน ระบบไพร่กับนายสนับสนุนการแบ่งแยกระดับชั้นของคนในสังคม ความเชื่อเรื่องบุญกรรมอธิบายการกดขี่ของรัฐให้เป็นสิ่งที่ชอบธรรม เป็นต้น

อุดมการณ์ที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือนี้ ขัดแย้งกับระบบอุดมการณ์ที่แท้จริงของชุมชนหมู่บ้านโดยสิ้นเชิง ระเบียบทางสังคม รวมถึงกฎหมายและศีลธรรม ถูกบิดเบือนโดยตีความให้เข้าข้างรัฐ ในขณะที่หมู่บ้านก็มีระเบียบทางสังคมและระบบศีลธรรมในตัวเองอยู่ก่อน ลักษณะทางการเมืองในวิถีการผลิตแบบเอเชียจึงเป็นลักษณะที่มีความขัดแย้งซ่อนตัวอยู่ภายใต้ความสงบเยียบ

3) ความขัดแย้งและการต่อสู้กับรัฐ โดยโลกทัศน์ทั้งสามเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับพลังการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต และระบบการเมืองของชุมชนหมู่บ้านอย่างใกล้ชิด

อย่างไรก็ดี ในวิธีการผลิตแบบเอเชีย เราจะพบว่าพลังการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต ระบบการเมือง และระบบอุดมการณ์มิได้แยกออกจากกันเลยแม้แต่น้อย คำอธิบายที่นำเสนอมาตั้งแต่ต้นสามารถยืนยันได้ว่า ทั้งหมดที่ถูกอภิปรายถึงนั้นเป็นสิ่งเดียวกัน คือระบบชุมชนหมู่บ้าน เพียงแต่เป็นการใช้แง่มุมต่างๆ ในการอธิบายเท่านั้น เราจึงพบคำอธิบายที่อ้างถึงพลังการผลิตเมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางการผลิต อ้างถึงพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตเมื่อกล่าวถึงระบบการเมือง และท้ายที่สุดทุกๆ เรื่องถูกอ้างถึงเมื่ออธิบายระบบอุดมการณ์ อันที่จริงลำดับการอ้างอาจจะไม่เรียงตามนี้ก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าจะเลือกอธิบายแง่มุมใดก่อน เพราะถึงที่สุดแล้วทุกๆ แ่ง่มุมก็เป็นคำอธิบายของกันและกัน ซึ่งวิธีการมองแบบนี้เป็นวิธีคิดแบบเป็นองค์รวมแบบหนึ่ง

โดยทั่วไปแล้ว แนวการวิเคราะห์แบบเป็นองค์รวม หมายถึงแนวการวิเคราะห์ที่มองว่าส่วนต่างๆ ในระบบ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งหมด ไม่สามารถละเลยหรือตัดขาดส่วนหนึ่งส่วนใดออกจากการวิเคราะห์ได้ แนวการวิเคราะห์ด้วยปรัชญาวัตถุนิยมวิภาษวิธีตามแบบมาร์กซิสต์ ก็มีลักษณะเป็นการวิเคราะห์แบบเป็นองค์รวมแบบหนึ่ง ซึ่งมุ่งอธิบายความเป็นองค์รวมด้วยเอกภาพของความขัดแย้งตามแบบวิภาษวิธี

ในทำนองเดียวกัน กรอบวิธีคิดในระบบอุดมการณ์ของชาวบ้าน ก็เป็นวิธีคิดแบบเป็นองค์รวมอีกแบบหนึ่งด้วย หากแต่มีลักษณะเฉพาะคือ ไม่เพียงมองสิ่งต่างๆ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเท่านั้น หากแต่ยังมองว่าทุกสิ่งทุกอย่างเหล่านั้น กลมกลืนกันเป็นเรื่องเดียว ซึ่งเป็นการมองไปเองโดยธรรมชาติ เป็นวิธีคิดปกติในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

ภายใต้กรอบวิธีคิดแบบเป็นองค์รวมในแบบของชุมชนหมู่บ้านนี้ คนมองทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องเดียวกัน การทำงานไม่แยกออกจากการพักผ่อน ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมไม่แยกออกจากความสนุกสนาน ความอยู่รอดของคนไม่แยกออกจากความอยู่รอดของธรรมชาติ การให้ไม่แยกออกจากการรับ และที่สำคัญมากคือ ความคิดความเชื่อซึ่งเป็นเรื่องนามธรรม ไม่แยกออกจากการปฏิบัติซึ่งเป็นรูปธรรม

นี่เป็นลักษณะทางด้านวิถีคิด ของระบบชุมชนหมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชีย ซึ่งมองทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเป็นองค์รวม แง่มุมต่างๆ ของชีวิตไม่แตกกระจายออกจากกันเป็นชิ้นเล็ก ชิ้นน้อยอย่างในสังคมทุนนิยมปัจจุบัน หากแต่มีความกลมกลืนเกาะเกี่ยวกันเป็นเนื้อเดียวในทุก มิติของการใช้ชีวิตในชุมชน

อย่างไรก็ดี การมีอยู่ของรัฐ ทำให้มีความพยายามที่จะเข้ามาแทรกแซงระบบ อุดมการณ์ของชุมชนหมู่บ้าน ด้วยเครื่องมือทางอุดมการณ์ของรัฐ เกิดเป็นการปลอมปนอุดมการณ์ ขึ้น หมู่บ้านมองอุดมการณ์ที่แปลกปลอมของรัฐนี้อย่างไม่ไว้วางใจ และไม่ยินยอมที่จะรับไว้ทั้งหมด ทว่าเลือกรับเท่าที่จำเป็นต่อการเอาตัวรอดจากการข่มขู่คุกคามของรัฐ โดยไม่ยอมให้เข้ามา ทดแทนหรือทำลายระบบอุดมการณ์เดิม แต่นำมาปรับเปลี่ยนให้ดำรงอยู่ด้วยกันได้ โดยชุกซ่อน ความขัดแย้งเอาไว้ในเบื้องลึกทำให้ดูเหมือนว่าหมู่บ้านเป็นหน่วยทางสังคมที่หยุดนิ่ง ยินยอมต่อการถูกกระทำอยู่เรื่อยไป ถึงอย่างนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่าหมู่บ้านจะยอมรับภาวะนี้อย่าง เต็มอกเต็มใจ ภายใต้ความสงบเงียบจนดูเหมือนกับเฉยชา นี้ยังมีความขัดแย้งระอุคุกรุ่นอยู่ สะสม ตัวรอวันที่จะปลดปล่อยตัวเองออกมาในรูปของกบฏชาวนา ซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้งหลายคราวใน ประวัติศาสตร์เอเชีย

ความหยุดนิ่งหรือความขังยืน

แนวการมองจากภายนอกสังคมลงความเห็น ว่า สังคมเอเชียมียุคหนึ่ง ไม่มีการพัฒนาตลอดช่วงระยะเวลายาวนาน มีความเชื่อยึดมั่นเนื่องมาจากแรงยึดเหนี่ยวภายใน ชุมชนที่แข็งแรง ไม่สามารถก้าวขึ้นสู่การพัฒนาเป็นสังคมทุนนิยมได้ แนวการมองแบบนี้ แม้ กระทั่งของมาร์กซ์เองซึ่งวิพากษ์วิจารณ์ระบบทุนนิยมอย่างรุนแรงและถึงรากถึงโคน มาจากความ เชื่อว่าเป้าหมายของทุกสังคมคือการพัฒนาขึ้นมาเป็นสังคมทุนนิยม ซึ่งเป็นการยึดยึดรูปแบบ สังคมเพียงรูปแบบเดียวให้กับทุกสังคมในโลกซึ่งมีความหลากหลาย และมีลักษณะแตกต่างกัน อย่างมากมาย แม้แนวการอธิบายของมาร์กซ์ที่หลายฝ่ายตีความว่าได้หลีกเลี่ยงการมองพัฒนาการ ของสังคมแบบเส้นทางเดียว โดยแยกวิถีการผลิตแบบเอเชียออกมาจากเส้นทางของโลกตะวันตก แล้ว ก็ยังคงวิเคราะห์วิถีการผลิตแบบเอเชียเทียบกับวิถีการผลิตแบบทุนนิยมอยู่ดี โดยเชื่อว่า สังคมเอเชียมียุคหนึ่งภายในอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาขึ้นมาเป็นระบบทุนนิยม โดยไม่ได้มองว่า สังคมเอเซียอาจจะมีทิศทางพัฒนาของตนเองที่ไม่ได้มุ่งไปสู่ความเป็นทุนนิยมก็ได้

นี่เป็นลักษณะทางด้านวิถีคิด ของระบบชุมชนหมู่บ้านในวิถีการผลิตแบบเอเชีย ซึ่งมองทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเป็นองค์รวม แง่มุมต่างๆ ของชีวิตไม่แตกกระจายออกจากกันเป็นชิ้นเล็ก ชิ้นน้อยอย่างในสังคมทุนนิยมปัจจุบัน หากแต่มีความกลมกลืนเกาะเกี่ยวกันเป็นเนื้อเดียวในทุก มิติของการใช้ชีวิตในชุมชน

อย่างไรก็ดี การมีอยู่ของรัฐ ทำให้มีความพยายามที่จะเข้ามาแทรกแซงระบบ อุดมการณ์ของชุมชนหมู่บ้าน ด้วยเครื่องมือทางอุดมการณ์ของรัฐ เกิดเป็นการปลอมปนอุดมการณ์ ขึ้น หมู่บ้านมองอุดมการณ์ที่แปลกปลอมของรัฐนี้อย่างไม่ไว้วางใจ และไม่ยินยอมที่จะรับไว้ทั้งหมด ทว่าเลือกรับเท่าที่จำเป็นต่อการเอาตัวรอดจากการข่มขู่คุกคามของรัฐ โดยไม่ยอมให้เข้ามา ทดแทนหรือทำลายระบบอุดมการณ์เดิม แต่นำมาปรับเปลี่ยนให้ดำรงอยู่ด้วยกันได้ โดยชุกซ่อน ความขัดแย้งเอาไว้ในเบื้องลึกทำให้ดูเหมือนว่าหมู่บ้านเป็นหน่วยทางสังคมที่หยุดนิ่ง ยินยอมต่อการถูกกระทำอยู่เรื่อยไป ถึงอย่างนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่าหมู่บ้านจะยอมรับภาวะนี้อย่าง เต็มอกเต็มใจ ภายใต้ความสงบเงียบจนดูเหมือนกับเฉยชา นี้ยังมีความขัดแย้งระอุคุกรุ่นอยู่ สะสม ตัวรอวันที่จะปลดปล่อยตัวเองออกมาในรูปของกบฏชาวนา ซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้งหลายคราใน ประวัติศาสตร์เอเชีย

ความหยุดนิ่งหรือความยั่งยืน

แนวการมองจากภายนอกสังคมลงความเห็นว่า สังคมเอเชียมีลักษณะหยุดนิ่ง ไม่มีการพัฒนาตลอดช่วงระยะเวลายาวนาน มีความเชื่องช้าเนื่องมาจากแรงยึดเหนี่ยวภายใน ชุมชนที่แข็งแรง ไม่สามารถก้าวขึ้นมาสู่การพัฒนาเป็นสังคมทุนนิยมได้ แนวการมองแบบนี้ แม้ กระทั่งของมาร์กซ์เองซึ่งวิพากษ์วิจารณ์ระบบทุนนิยมอย่างรุนแรงและถึงรากถึงโคน มาจากความ เชื่อว่าเป้าหมายของทุกสังคมคือการพัฒนาขึ้นมาเป็นสังคมทุนนิยม ซึ่งเป็นการยึดเย็ดรูปแบบ สังคมเพียงรูปแบบเดียวให้กับทุกสังคมในโลกซึ่งมีความหลากหลาย และมีลักษณะแตกต่างกัน อย่างมากมาย แม้แนวการอธิบายของมาร์กซ์ที่หลายฝ่ายตีความว่าได้หลีกเลี่ยงการมองพัฒนาการ ของสังคมแบบเส้นตรงเดียว โดยแยกวิถีการผลิตแบบเอเชียออกมาจากเส้นทางของโลกตะวันตก แล้ว ก็ยังคงวิเคราะห์วิถีการผลิตแบบเอเชียเทียบกับวิถีการผลิตแบบทุนนิยมอยู่ดี โดยเชื่อว่า สังคมเอเชียมีเงื่อนไขภายในอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาขึ้นมาเป็นระบบทุนนิยม โดยไม่ได้มองว่า สังคมเอเชียอาจจะมีทิศทางพัฒนาของตนเองที่ไม่ได้มุ่งไปสู่ความเป็นทุนนิยมก็ได้

ที่คาร์ล มาร์กซวาดหวังไว้ในสังคมคอมมิวนิสต์ขั้นสุดท้าย หรืออย่างที่ซูเมกเกอร์เขียนถึงใน Small Is Beautiful อันเป็นที่รู้จักกันดี

พัฒนาการของวิธีการผลิตแบบเอเชีย วางพื้นฐานอยู่บนปรัชญาตะวันออก ที่เน้นความอ่อนโยนละมุนละไมมากกว่าความหยาบกระด้างก้าวร้าว ซึ่งก็มีปะปนเป็นส่วนประกอบอยู่ในประวัติศาสตร์ด้วยเหมือนกัน การเติบโตมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ทว่าหนักแน่นและมั่นคง พัฒนาการของสังคมในวิธีการผลิตแบบเอเชียจึงมิใช่การเติบโตแบบพีชผัก ที่มีแต่การเพิ่มปริมาณ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพ ทว่าเป็นพัฒนาการที่วางพื้นฐานอยู่บนความยั่งยืนของสังคม

ความสง่างาม

พื้นฐานที่สุดของวิธีการผลิตแบบเอเชียในสายตาของหมู่บ้าน ก็คือระบบชุมชนหมู่บ้าน อันเป็นเอกภาพของทั้งพลังการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต ระบบการเมือง และระบบอุดมการณ์ บนพื้นฐานของโลกทัศน์เรื่องความสอดคล้องกับธรรมชาติ ชีวิตชุมชน และการต่อสู้กับรัฐ ภายใต้กรอบวิธีคิดแบบเป็นองค์รวมในแบบของชาวบ้าน วิธีการผลิตแบบเอเชียมีพัฒนาการบนเส้นทางของตัวเอง ในบริบททั้งทางสภาพแวดล้อมและทางสังคมของตัวเอง โดยมีเป้าหมายเป็นของตัวเองที่ไม่ใช่ความเป็นทุนนิยม อย่างไรก็ตาม กระแสทุนนิยมโลกอันเนื่องมาจากพัฒนาการของสังคมอื่น บนเส้นทางสายอื่น ภายใต้ปรัชญาความคิดแบบอื่น ได้เข้ามากระทบกระเทือนกับสังคมที่กำลังเดินทางในวิธีการผลิตแบบเอเชียอย่างรุนแรง และทำให้เกิดผลสะท้อนต่อการก่อรูปของสังคมเอเชียอย่างใหญ่หลวง จนแทบจะไม่เหลือเค้าเดิมดังที่หลายแห่งของโลกเป็นอยู่ในปัจจุบัน

แท้จริงแล้ว แนวความคิดเรื่องวิธีการผลิตแบบเอเชียก็มีรากเหง้ามาจากการเกิดขึ้นของกระแสทุนนิยมโลกนั่นเอง จึงมีลักษณะเป็นการอธิบายสังคมนอกภาคทุนนิยม ด้วยสายตาที่มองมาจากระบบทุนนิยม การอธิบายจึงแอบอิงอยู่กับปรัชญาและแนวความคิดแบบทุนนิยมอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม อย่างไรก็ตาม นี่เป็นความพยายามอันหนึ่ง ของผู้ที่เกิดและเติบโตขึ้นมาในสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากทุนนิยมเช่นกัน แต่ได้ทดลองอธิบายวิธีการผลิตแบบเอเชียจากแง่มุมของชุมชนหมู่บ้าน และจะใช้ในการวิเคราะห์การนำเอาแนวคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียมาอธิบายหมู่บ้านไทยนี้ต่อไป